

21. Pryshhepa O. P. Planuvannya ta zabudova mis'kyh poselen' na Volyni v praktychnij dijtal'nosti mis'kyh organiv samovrjaduvannya (XIX – pochatok XX st.) / O. P. Pryshhepa // Arhitekturna spadshhyna Volyni: zb. nauk. prac' / M–vo osvity i nauky Ukrainy, Nac. un–t vodnogo gospodarstva ta pryrodokorystuvannya, kafedra arhitektury. – Rivne: PP DM, 2008. – S.80–85.

22. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrainy, m. Kyi'v. – F.442. – Op.653. – Spr.121.

23. Tam samo. – Op.657. – Spr.66.

24. Tam samo. – Op.666. – Spr.26.

Lesnycha P. S., postgraduate student of the department of word history, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), paulina_2014@ukr.net

The semiotics of the urban space of the Volyn province (the end of the XIX – the beginning of the XX century)

The article is devoted to the study of the problem of semantic filling of the spatial structure of urban settlements of the Volyn province (the end of the XIX – the beginning of the XX century).

The purpose of the work is a general analysis of the spatial semantics of the cities of Volyn province. During the whole of the investigated period the number of official cities was constant, and only at the beginning of the 20th century Zdolbunov was received the status of the city. The regulation of the inner city space was directed by the city public administrations. It was at the expense of the city's funds that the streets and squares were used, and, through the local authorities' orders, a centralized regulation of street names and house numbering was carried out. At the same time, before the start of the First World War, the process of streamlining the urban space was never completed, the reason of this was the lack of necessary funding from the city treasury.

Keywords: Volyn province, cities, semiotics, space, planning, streets and squares.

* * *

УДК 101.17.37

Житник Л. О.,
Чернігівський національний педагогічний
університет ім. Т. Шевченка (Україна, Чернігів),
gileya.org.ua@gmail.com

Розвиток освіти в общинах старообрядців в другій пол. XIX – поч. XX ст. та їх внесок в історію педагогіки України

Висвітлюється історія розвитку навчання і освіти в общинах старообрядців в другій пол. XIX – поч. XX ст. та виділяються її ідейні зв'язки з історією педагогічної думки України. Посилаючись на монографічні дослідження істориків та педагогів, зроблено відповідні висновки про рівень навчання освіти і виховання в середовищі старовірів. Наголошено, що наявна джерельна база та історичні факти, дають можливість науковцям прослідкувати розвиток освіти в общинах старообрядців в другій пол. XIX – поч. XX ст. та відобразити їх внесок в історію педагогіки України.

Ключові слова: історія, педагогіка, освіта, виховання, старовіри.

В історії педагогічної думки України, зокрема «радянського» періоду ми можемо знайти багато прикладів негативної характеристики навчально–освітнього розвитку в общинах старообрядців. Адже історики і педагоги тієї доби свої методологічні підходи та принципи історичного дослідження будували відповідно до ідеології, котра, не зважаючи на факти, повинна була возвеличувати «радянську» систему світи, а всі інші, особливо пов'язані з релігійною вірою, критикувалися. Тому позбавлені ідеологічних кліше, або незаангажовані історико–педагогічні дослідження, в яких висвітлено період в історії педагогічної думки старовірів з другої половини XIX – початку XX століть, з'являються лише після здобуття Україною незалежності.

Саме через це, на нашу думку, монографічні роботи українських науковців останніх років: Ю. В. Волошина [1], П. В. Єремеева [2], О. А. Пригаріна [3], С. В. Таранця [4], дають можливість сучасним дослідникам зрозуміти увесь спектр проблем пов'язаних з історією життя старообрядців та їх навчально–освітнім розвитком. Зокрема, Ю. Волошин зробив детальний історико–демографічний аналіз життя розкольників–старовірів Північної Гетьманщини. П. Єремеев дослідив соціальну структуру та кількісні характеристики старообрядців Харківської губернії (1825–1917 рр.). О. Пригарін висвітлив процес формування етноконфесійної спільноти старообрядців у нижньому Подунав'ї (другої половини XVIII – першої половини XIX століть). С. Таранець охарактеризував джерельну базу з історії старообрядництва Правобережної України кінця XVIII – початку XX століть.

Проте, віддаючи належну шану нашим українським науковцям–історикам за їх вагомий внесок в справу висвітлення історії життя і діяльності старовірів на території сучасної України, слід наголосити, що проблематика пов'язана з історією навчально–освітнього розвитку общин старовірів періоду з другої половини XIX – до початку XX ст., на нашу думку, потребує більш ґрунтовного дослідження.

Виходячи з цього, метою нашої статті є аналіз історії розвитку навчання і освіти в общинах старообрядців в період з другої половини XIX – початку XX ст. та виділення її ідейних зв'язків з історією педагогічної думки України. Поставлена мета нашої розвідки націлює нас на вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати джерельні дані пов'язані з історією розвитку навчання і освіти в общинах старовірів в період з другої половини XIX – поч. XX ст.

2. Розкрити ідейні зв'язки навчально–освітньої системи старообрядців з історією педагогічної думки України.

Рухаючись в окресленому історико–дослідницькому річчизі, ми ставимо за мету на належному науковому рівні проаналізувати дані з досліджень пов'язаних з громадами старовірів на території сучасної України істориків і педагогів, як минулих століть, так і наших сучасників. Це дозволить нам в історико–педагогічному ракурсі відобразити реальний внесок старообрядців в навчально–освітній розвиток людей, які жили в населених пунктах України в різні періоди нашої історії.

Адже, історія нашої української освіти, світського чи релігійного характеру, в багатьох аспектах пов'язана з європейською історією. Тому, досить доречно з цього приводу висловився в XIX ст. К. Д. Ушинський: «Кожний освічений народ тільки тоді має значення в науці, коли збагачує її істинами, які лишаються такими для всіх народів» [5, с. 43].

Ми, враховуючи слова видатного українського педагога, вважаємо, що сьогодні багато українських істориків, дослідників навчально–освітнього розвитку громад старовірів, мають за мету відобразити дійсний процес навчання, освіти і виховання в середовищі старообрядців в минулому та його зв'язок з європейською історією. Саме тому і нас зацікавила дана проблема, бо життя старовірів на території України в XIX – поч. XX ст., було нерозривно пов'язане з буттям українського народу. При цьому між людьми відбувався

специфічний взаємовплив, як на практично-побутовому так і на навчально-освітньому рівнях.

Це дає нам можливість зробити певні узагальнення які стосуються належного розвитку освіти і культури в середовищі старовірів, які мешкали на території України. І тут слід відмітити, що на цей факт звертали увагу науковці-історики в різні періоди, як в XIX ст. М. Лілеєв [6], так і в XXI ст. О. Пригарін [3].

Науковці-дослідники відмічають, що переважна більшість навчально-освітніх ідей старовірів були вдалим для того часу, як за змістом, так і за методами втілення на практиці, але вони не подобалися керівництву Російської імперії, бо порушували релігійну доктрину царизму: «один Бог на небі, один цар на землі російській». Проте ніякі заборони і погрози російських можновладців не змогли зупинити навчально-освітній розвиток старовірів. Саме на цих фактах з історії життя і навчально-освітньої роботи старовірів концентрують увагу науковці. Зокрема в дослідженні М. Лілеєва [6], наведено кількісні дані пов'язані з навчально-освітнім розвитком людей в громадах старообрядців.

В своїй науковій праці мислитель наводить приклади наявності декількох тисяч книг в общинах старовірів Чернігівської губернії і виділяє позитивну динаміку рівня грамотності серед населення сіл, в яких мешкали старообрядці. Його дані вказують на доволі значний відсоток грамотних людей в їх середовищі, а ще крім цього і володіючих логічним мисленням, вміло маскуючи свою «неграмотність», коли «перевіряючи» імперські чиновники хотіли щоб старовіри прочитали сторінку з книги.

На вмілому володінні логічним мисленням старовірами наголошував і дослідник І. Кирилов [7]. Він виділяв той факт, що в середовищі старовірів більшість чоловіків на досить високому рівні «працювали думкою». Тому на наше переконання, педагогічну ідею про всебічний розвиток людини в середовищі старовірів, на свій манер, втілювали в життя ще в XIX ст. Але в повній мірі цю ідею в Російській імперії не можна було реалізувати, оскільки права і свободи людини на старообрядців-розкольників не поширювалися. Через це вони змушені були відчувати себе «ізгоями» в суспільстві, усамітнюватися в своїх «скитах» в лісах, а також емігрувати у пошуках кращої долі, волі і свободи в країні Південної і Північної Америки.

Ключовим стимулом який рухав навчально-освітній розвиток старовірів, на думку багатьох дослідників були такі фактори. По-перше, це заборона в Російській імперії з середини XIX ст. старовірам навчатися у середніх і вищих навчальних закладах пов'язаних з педагогічною роботою. По-друге, об'єктивне прагнення старовірів до самозбереження своїх релігійних і культурних традицій, передача і закріплення яких відбувається головним чином через навчально-освітню систему. Ці фактори здебільшого і націлювали педагогів-старовірів на втілення в життя своїх планів активної релігійної і навчально-освітньої діяльності.

Тому, ми сьогодні можемо констатувати факт розвитку навчально-освітньої системи старовірів в XIX – поч. XX ст., як результат супротиву Російським імперським заборонам. Педагогічні прийоми які застосовували учителі-старовіри не могли претендувати на все загальність, але вони виявилися ефективними для

XIX – поч. XX ст. Імперські чиновники самі створили таку ситуацію в навчально-освітньому розвитку старообрядців, що вони змушені були шукати виходи для релігійно-культурного самозбереження.

Таким чином, можна твердити, що сьогодні історики-дослідники життя і діяльності громад старовірів знайшли логічну відповідь на питання пов'язані з ключовими стимулами до навчально-освітнього розвитку старообрядців. Виходячи з їх висновків, ми можемо констатувати суттєву роль релігійно-культурної рефлексії в педагогічній роботі учителів-старовірів, що і забезпечило позитивні результати у їх діяльності.

Крім цього, на нашу думку, при історико-педагогічному аналізі розвитку навчання і освіти в громадах старообрядців, слід враховувати і деякий вплив українського буття на старовірів, які проживали на землях України. Адже робота учителів-старовірів в той час була дотична до буття українських людей і не могла не поєднувати в собі освітні надбання української культури та педагогіки. В даному випадку доречно процитувати українського мислителя XIX ст. К. Д. Ушинського: «Ні в якому разі не можемо ми переробити всю сферу нашого життя так, щоб крізь неї не проривалася наша національність і та народна атмосфера, серед якої ми живемо» [5, с. 217].

Факти ідейних зв'язків та переплетення навчально-освітньої системи старообрядців з історією педагогічної думки України, ми можемо відшукати в прагматичному функціонуванні освіти в суспільстві, в світоглядній, гуманістичній, соціальній та культурологічній спрямованості.

В даному ракурсі доречно зробити екскурс в історію і наголосити, що на території сучасної України, ще з часів Київської Русі мислителі-язичники своїм супротивом і звиятною працею, продовжували розвивати знання і вчення «волфів» і «кошунів». Саме вони в давні історичні часи були виразниками суспільної свідомості, націлювали людей на позитивне перетворення дійсності, а також навчали і виховували молоде покоління в духовно-практичному плані. В деякій мірі, подібно до них в XIX ст. працювали і вчителі-старовіри. Ці процеси ми можемо прослідкувати на конкретних подіях які відбувалися в історії України з глибокої давнини. Бо в суспільстві яке проживає на певній території завжди відбувається культурний діалог пов'язаний з навчально-освітньою сферою.

Аналіз історії педагогічної думки України та її ідейних зв'язків з навчально-освітньою системою старовірів, на наше переконання, доцільно проводити шляхом зіставлення. Адже освіта старообрядців має невелику історію, а педагогічна думка України укорінена в віках і відображена в великій кількості культурно-освітніх джерел. Саме це дає нам можливість використовувати надбання науковців, істориків, педагогів, в плані дослідження історії освіти громад старовірів, у контексті історії України її культури і освіти.

При цьому ми повинні враховувати той факт, що на всіх етапах історичного розвитку українська освіта відповідали онтологічним запитам суспільства і відображала суспільні потреби. Освіта громад старовірів в плані розвитку залишалася консервативною бо вона відповідала моделі їх «закритого» буття. Проте українські науковці: Ю. Волошин, О. Пригарін, С. Таранець, в

своїх дослідженнях, завжди враховують той факт, що історія життя і діяльності громад старовірів та історія педагогіки є науками історичними, а тому їх висновки повинні враховувати надбання загальної історії людської культури і цивілізації.

Це дає нам можливість розглядати ідейні зв'язки навчально-освітньої системи старовірів з історією педагогічної думки як України зокрема, так і світу в цілому. Бо педагогічні прийоми мали і мають світове призначення, вони в своєму історичному розвитку пронизують віки залишаючись актуальними для різних націй і народностей, різних релігій і віросповідань.

Тому, учителі-старовіри в своїй роботі часто застосовували ті «новації» які були наявні ще в історико-освітньому досвіді минулого України і стали актуальними для сьогодення. Зокрема це стосувалося навчання разом дівчаток і хлопчиків в громадах старовірів в XIX ст. Актуальність цієї «новації» ми можемо позитивно оцінити з позицій сьогодення. Тобто значущість тих чи інших педагогічних правил і прийомів учителів-старовірів можна прослідкувати в історико-культурному вимірі в різних ситуаціях минулого і теперішнього часу. Це дає нам можливість констатувати факт позитивної динаміки розвитку педагогічної майстерності учителів в громадах старовірів та відповідність їх діяльності суспільно-освітнім запитам молодого покоління.

Тому, історія розвитку навчання і освіти в громадах старовірів які проживали на території України, повинна аналізуватися нами не лише з позицій іншого релігійного світогляду і пов'язаного з ним способу життя, а як невіддільна частина українського народу, його різнобарвної культури і різних релігійних течій. При цьому, як впливає із нашого дослідження, всі українці незалежно від релігійної приналежності і віросповідань, в різні історичні часи розвивалися у тісному взаємозв'язку зі світовим суспільно-освітнім розвитком. На що вказують об'єктивні історичні факти.

Враховуючи історичні факти прямих гонінь, переселень і освітніх заборон пов'язаних з громадами старовірів і висновки науковців стосовно їх навчально-освітнього розвитку. Ми в змозі констатувати, що соціальна група чи релігійне об'єднання, які зазнають значних утисків від державної влади, шукають і знаходять нові шляхи свого навчально-освітнього розвитку, а це в свою чергу робить їх сильними і успішними. До такого висновку ми прийшли аналізуючи і співставляючи, як статистичні дані, так і дані з досліджень науковців-істориків котрі пов'язані з проблематикою навчально-освітнього розвитку громад старовірів.

Духовна сила старовірів надихала їх на освітній розвиток і торувала шлях до змін. Саме це й привело до того, що керманічі Російської імперії на початку XX ст. вирішили поступитися старовірам у плані їх навчально-освітнього розвитку і законодавчо закріпили право на організацію навчальних закладів та працю вчителів-старовірів з можливістю викладання старообрядницьких Божих законів і правил життя. На нашу думку, це стало маленькою перемогою старовірів і ще раз довело можновладцям силу їх згуртованості і віри. Також ми переконані, що прагнення справедливості, прав і свобод притаманне українському народу до якого належали і старообрядці. Їх давні історичні зв'язки з територією України, народною культурою, менталітетом, традиціями

і звичаями, вказують на спільне історико-культурне та навчально-освітнє коріння.

При цьому індивідуальна культура людини формується під впливом різних факторів, а не лише релігійного. Цей аспект нам вдалося висвітлити аналізуючи педагогічні прийоми які використовували вчителі-старовіри, котрі були новацій ними для того часу. Адже історія педагогіки поєднує в собі безліч фактів і педагогічних прийомів від найдавніших часів до наших днів, які використовували педагоги в Україні і в усьому світі для навчання освіти і виховання молодого людини, не залежно від раси, нації чи віросповідання. Влучно з цього приводу писав історик педагогіки І. Зайченко: «У центрі історії освіти, школи і педагогічної думки (історії педагогіки), перебуває людина, яка соціалізується в суспільство і в ім'я якої вибудувана динамічна панорама педагогічних ідей і теорій...» [8, с. 14].

Буття людини впливало і завжди буде впливати не лише на історію навчально-освітнього розвитку конкретного суспільства, а й на історію розвитку педагогічної думки. Бо її роль як впливає з нашого дослідження особлива і дуже важлива. Адже історико-педагогічний процес, наповнений широким культурним, релігійним і антропологічним сенсом. Він заключає в собі співвідношення різних педагогічних прийомів і прогресивних ідей, які пов'язують педагогічну культуру народу в історичному розвитку від минулого до сьогодення.

Педагогічна діяльність вчителів-старовірів дає нам можливість зрозуміти, як на практиці проходив навчально-освітній процес пов'язаний з формуванням індивідуальної культури молодого людини-старовіра. І в цьому процесі не останню роль відіграє територіальна прив'язка громади старовірів. Тому ми і відмічаємо вплив історії та культуру українського народу на навчально-освітній розвиток старовірів, на це прямо вказують праці науковців: Ю. Волошина, О. Пригаріна, С. Таранця та наявна джерельна база.

Підводячи підсумки нашого дослідження стосовно розвитку освіти в общинах старообрядців в другій пол. XIX – поч. XX ст. та аргументуючи їх внесок в історію педагогіки України, слід зробити висновки.

Перший, як свідчать джерельні дані пов'язані з історією розвитку навчання і освіти в общинах старовірів в період з другої половини XIX – поч. XX ст., і проаналізовані нами в статті. Старовіри в своїх громадах навчання і освіті молодого покоління надавали суттєвої уваги. Тому, переважна більшість старовірів, не лише володіла грамотою, але й вміло оперувала логікою мислення, на що вказують праці істориків.

Другий, нам вдалося розкрити ідейні зв'язки навчально-освітньої системи старообрядців з історією педагогічної думки України. Бо праця вчителів-старовірів поєднувала в собі весь спектр педагогічних прийомів які були пов'язані з історією і культурою українського народу, його менталітетом та елементами віри. Адже історія педагогічної думки на рівні з іншими історіями, сприяє засвоєнню ідей з минулого як народних культурно-освітніх першоджерел. Старовіри, які проживали на території України, крім своєї релігійної культури, засвоювали культурні стереотипи українського народу і цей процес проходив спонтанно при взаємодії людини зі специфічними умовами життя.

Список використаних джерел

1. Волошин Ю. В. Розкольніцькі слободи на території Північної Гетьманщини у XVIII ст.: історико-демографічний аналіз. – Полтава, 2005. – 312 с.
2. Єремеев П. В. Старообрядництво Харківщини (1825–1843 рр.): чисельність, локалізація, конфесійний та становий склад / П. В. Єремеев // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць. – 2010. – Вип.13. – С.109–120.
3. Пригарин А. А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII – первой половине XIX вв. / Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова [монографія] / Отв. ред. О. В. Демин. – Одесса–Измаил–Москва: «СМИЛ» – «Археодоксия», 2010. – 528 с.
4. Таранець С. В. Джерела з історії старообрядництва Правобережної України кін. XVIII – поч. XX ст. – Київ, 2007. – 456 с.
5. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Т.1. Теоретичні проблеми педагогіки. – К., 1983. – 488 с.
6. Лилеев М. И. Из истории раскола на Ветке и Стародубье XVII–XVIII вв. – Киев, 1895. – Вып.1. – 596 с.
7. Кириллов И. А. Правда старой веры. – Барнаул, 2008. – 502 с.
8. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга І. Історія зарубіжної педагогіки. – К.: «Слово», 2010. – 624 с.

References

1. Voloshyn Yu. V. Rozkolnytski slobody na terytoriyi Pivnichnoyi Hetmanshchyny u XVIII st.: istoryko–demohrafichnyy analiz. – Poltava, 2005. – 312 s.
2. Yeremeyev P. V. Staroobryadnytstvo Kharkivshchyny (1825–1843 rr.): chyselnist, lokalizatsiya, konfesiynny ta stanovyy sklad / P. V. Yeremeyev // Aktualni problemy vitchyznyanoyi ta vsesvitnoyi istoriyi: Zbirnyk naukovykh prats. – 2010. – Vyp.13. – S.109–120.
3. Prigarin A. A. Russkiye staroobryadtsy na Dunaye: formirovaniye etnokontsional'noy obshchnosti v kontse XVIII – pervoy polovine XIX vv. / Odesskiy natsional'nyy universitet im. I. I. Mechnikova [monografiya] / Отв. ред. О. В. Демин. – Одесса–Измаил–Москва: «СМИЛ» – «Arkheodoksiya», 2010. – 528 s.
4. Taranets S. V. Dzhherela z istoriyi staroobryadnytstva Pravoberezhnoyi Ukrayiny kin. XVIII – pochatok XX st. – Kyiv, 2007. – 456 s.
5. Ushynskyy K. D. Vybrani pedahohichni tvory: V 2–kh t. T.1. Teoretychni problemy pedahohiky. – K., 1983. – 488 s.
6. Lileev M. I. Iz istorii raskola na Vetke i Starodub'e XVII–XVIII vv. – Kiev, 1895. – Vyp.1. – 596 s.
7. Kirillov I. A. Pravda staroj very. – Barnaul, 2008. – 502 s.
8. Zaychenko I. V. Istoriya pedahohiky. U dvokh knykh. Knyha I. Istoriya zarubizhnoyi pedahohiky. – K.: «Slovo», 2010. – 624 s.

Zhytnyk L. O., Chernihiv National Pedagogical University named after T. Shevchenko (Ukraine, Chernihiv), gileya.org.ua@gmail.com

The development of education in the communities of the Old Believers in the second half XIX – early XX century and their contribution to the history of pedagogy in Ukraine

The history of development of education and teaching in the communities of the Old Believers in the second half of the XIX – early XX centuries and her ideological connections with the history of the pedagogical thought of Ukraine are singled out. Referring to the monographic studies of historians and teachers, the relevant conclusions were drawn about the level of education, teaching and upbringing among the Old Believers. It is noted that the available sources and facts base enable scientists to follow the development of education in the communities of the Old Believers in the second half of the XIX – early XX centuries and note their contribution to the history of pedagogy in Ukraine.

Keywords: history, pedagogy, education, teaching, Old Believers.

* * *

УДК 323.1

Гай–Нижник П. П.,
доктор історичних наук, академік Української академії наук, завідуючий відділу історичних студій, Науково–дослідний інститут українознавства МОН України (Україна, Київ), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

**Українська дипломатія в Німеччині у 1918 році:
заснування і діяльність Посольства УНР
та Української Держави в Берліні**

Досліджується діяльність українських дипломатів в Німеччині й процес заснування Посольства України в Берліні. Аналізується роль у вітчизняній дипломатичній історії українських послів О. Севрюка та Ф. Штейнгеля, міністра закордонних справ Української Держави Д. Дорошенка. Висвітлюється офіційний візит гетьмана всієї України П. Скоропадського до Німеччини.

Ключові слова: історія дипломатії, Посольство України в Німеччині, Штейнгель, Скоропадський, Українська Держава.

Рік 1918–й розпочався для України у вирі війни з більшовицькою Росією. Власних сил на боротьбу з окупантами в УНР не було, як не було й можливості утримувати лінію фронту проти австро–угорських та німецьких військ на своїх західних кордонах. Україні потрібен був мир. Мир був потрібен й більшовицькій Росії. Його прагли також і цісарська Австро–Угорщина та кайзерівська Німеччина. У кожній країні були свої розрахунки і спонуки до цього, але саме Українська Народна Республіка потребувала як негайного миру, від якого безпосередньо залежало питання її існування, так і термінового здобуття союзника у боротьбі за звільнення власної території. В умовах, що склалися, усі шляхи молодій українській дипломатії на початку 1918 р. мусили зводитися до Берестя (Бреста–Литовського).

Керівники УНР, гонимі безвихіддю і безсиллям перед більшовицьким наступом, 4 грудня 1917 р. вирішили надіслати своїх представників на Румунський і Південно–Західний фронти з метою укласти там перемир'я [68, с. 22], а вже 7 грудня 1917 р. Ставка командування німецькими військами на Східному фронті отримала повідомлення, що Центральна Рада визначилась у конкретизації своєї мирної програми [31, с. 222]. 9 грудня 1917 р. на місце проведення переговорів про перемир'я для «консультативної участі» виїхало три представники УНР [31, с. 223]. Невдовзі після цього, 11 (24) грудня 1917 р., уряд УНР надіслав до представників Центральних держав ноту за підписами В. Винниченка та О. Шульгина з проханням вступити до мирових переговорів у Бересті «до того часу, поки буде утворено спільну державну федеративну владу [Росії]» [42, с. 71], що поставила українську делегацію в досить сумнівне юридичне становище. Її очолював В. Голубович, а до складу увійшли: О. Севрюк, М. Любинський, М. Полоз, М. Левитський, С. Остапенко. Після призначення В. Голубовича головою Ради народних міністрів УНР, через що той був змушений повернутися до Києва, дипломатичну місію Центральної Ради очолив О. Севрюк [51, арк. 15].

Проте діячі Центральної Ради вже не мали часу перейматися міжнародно–правовими нормами й 17 грудня 1917 р. ухвалили «утворити міжвідомствену комісію при Генеральному Секретаріаті для розроблення економічних і інших питань в звязку з мирними переговорами» [44, арк. 30]. Німці ж, яким на той час